

Bibliotherapy for Resilience: Investigating the Effect of Twelve Archetypes on Teenagers with Cancer at Behsat Hospital, Hamedan

Shokufeh Roghani

Ph.D. candidate of Knowledge and Information Science, Hamedan Branch, Islamic Azad University, Hamedan, Iran Email: Sh_roghani47@yahoo.com

Ali Akbar Famil Rouhany

*Corresponding author, Assistant professor, Department of Knowledge and Information Science, Hamedan Branch, Islamic Azad University, Hamedan, Iran. E-mail: Sfomilrouhany@yahoo.com

Nasrolah Erfani

Associate professor, Department of Psychology, Payame Noor University, Tehran, Iran. E-mail: erfani@pnu.ac.ir

Abstract

Introduction: Initially, bibliotherapy was used to address emotional issues in adults. However, in the second half of the 19th century, its theoretical and practical foundations expanded significantly. Nowadays, bibliotherapy is recognized as an effective strategy for treating clinical problems. The purpose of this study is to examine the impact of an experimental Bibliotherapy for resilience, and so investigate the effect of twelve archetypes on teenagers with cancer at Behsat Hospital, Hamedan.

Methodology: This research employed a semi-experimental design, utilizing a pre-test and post-test approach. The target population consisted of teenagers aged 10 to 14 undergoing chemotherapy for cancer at Besat Hospital in Hamedan. A sample of 30 cancer-afflicted teenagers was randomly selected, ensuring homogeneity in terms of age, duration of illness, socioeconomic status, and other variables. The sample was divided into two groups: a control group of 15 individuals and an experimental group of 15 individuals. The research utilized two questionnaires to measure resilience (Conner and Davidson, 2003) and life expectancy (Schneider, 2006). The resilience questionnaire had 25 items that are scored on a five-level Likert scale from completely agree to completely disagree. The validity of this questionnaire was confirmed by six experts and its reliability was obtained using Cronbach's alpha coefficient of 0.89. The life expectancy questionnaire has 12 items and 3 components and is implemented as a self-assessment. Out of these 12 items, four items measure operative thinking, four items measure strategic thinking, and four items contain deviant questions. This questionnaire includes two subscales of factor and strategy, and its purpose is to evaluate the level of life expectancy in people. The scoring method of this questionnaire is based on a five-level Likert scale. The experimental group participated in eight sessions of bibliotherapy intervention using a storytelling skill plan. The therapist

researchers used three books as guides: "Living with Chronic Pain: An Acceptance-Based Approach" and its therapist's guide and patient workbook by Kevin Wells and John Sorrell (2013), "Pain Control Practical Guide: A Positive Attitude to Adapting to Chronic Pain" by Michael Nicholas (2014), and "The Hero's Awakening" by Patricia Addson (2014). Data analysis was conducted using independent t-tests and analysis of covariance in SPSS statistical software.

Findings: The results of the independent t-tests revealed a significant difference in mean scores for resilience and life expectancy between the control and experimental groups. Moreover, the bibliotherapy intervention had a 43.6 percent effect on life expectancy and a 64.1 percent effect on resilience among teenagers with cancer.

Keywords: Life expectancy, Resilience, Bibliotherapy, Archetype, Adolescent cancer, Hamedan

Article type: Research

How to cite:

Roghani, S., Famil Rouhany, S. A., & Erfani, N. (2023). Bibliotherapy for Resilience: Investigating the Effect of Twelve Archetypes on Teenagers with Cancer at Behsat Hospital, Hamedan. *Library and Information Sciences*, 26(3), 138-157.

ARTICLE INFO

Article history:

Received: 22/07/2023

Received in revised form: 31/08/2023

Accepted: 05/09/2023

Available online: 29/01/2024

Publisher: Central Library of Astan Quds Razavi
Library and Information Sciences, 2023, Vol. 26, No. 3, pp. 138-157.

© The author(s)

کتاب‌درمانی برای تاب‌آوری: بررسی تأثیر دوازده کهن‌الگو بر نوجوانان مبتلا به سرطان در بیمارستان بعثت همدان

شکوفه روغنی ^{ID}

دانشجوی دکتری علم اطلاعات و دانش‌شناسی، واحد همدان، دانشگاه آزاد اسلامی، همدان، ایران. رایانامه: Sh_roghani47@yahoo.com

سیدعلی اکبرفامیل روحانی ^{ID}

*نویسنده مسئول، استادیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، واحد همدان، دانشگاه آزاد اسلامی، همدان، ایران. رایانامه: Sfomilrouhani@yahoo.com

نصراله عرفانی ^{ID}

دانشیار گروه روان‌شناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران، رایانامه: erfani@pnu.ac.ir

چکیده

هدف: در ابتدا از کتاب‌درمانی برای پرداختن به مسائل عاطفی در بزرگسالان استفاده می‌شد. با این حال، در نیمه دوم قرن ۱۹، مبانی نظری و عملی آن به طور قابل توجهی گسترش یافت. امروزه کتاب‌درمانی به عنوان یک استراتژی مؤثر برای درمان مشکلات بالینی شناخته شده است. هدف از این مطالعه بررسی تأثیر کتاب‌درمانی برای تاب‌آوری: بررسی تأثیر دوازده کهن‌الگو بر نوجوانان مبتلا به سرطان در بیمارستان بعثت همدان است.

روش: این پژوهش از نوع نیمه آزمایشی با رویکرد پیش‌آزمون و پس‌آزمون بود. جامعه هدف را نوجوانان ۱۰ تا ۱۴ ساله تحت شیمی‌درمانی سرطان در بیمارستان بعثت همدان تشکیل می‌دادند. نمونه‌ای متشکل از ۳۰ نوجوان مبتلا به سرطان به طور تصادفی انتخاب شدند و از همگنی از نظر سن، مدت‌زمان بیماری، وضعیت اجتماعی-اقتصادی و سایر متغیرها اطمینان حاصل شد. نمونه به دو گروه کنترل ۱۵ نفری و گروه آزمایشی ۱۵ نفری تقسیم شد. این تحقیق از دو پرسشنامه برای سنجش تاب‌آوری (کانر و دیوید سون، ۲۰۰۳) و امید به زندگی (اشنایدر، ۲۰۰۶) استفاده کرد. گروه آزمایش در هشت جلسه مداخله کتاب‌درمانی با استفاده از طرح مهارت قصه‌گویی شرکت کردند. محققان درمانگر از سه کتاب به عنوان راهنما استفاده کردند: «زندگی با درد مزمن: رویکرد مبتنی بر پذیرش» و راهنمای درمانگر و کتاب کار بیمار توسط کوین ولز و جان سورل (۲۰۱۳)، «راهنمای عملی کنترل درد: نگرش مثبت به سازگاری با درد مزمن» نوشته مایکل نیکلاس (۲۰۱۴) و «بیداری قهرمان» اثر پاتریشیا آدسون (۲۰۱۴). تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از آزمون‌های t مستقل و تحلیل کوواریانس در نرم‌افزار آماری SPSS انجام شد.

یافته‌ها: نتایج آزمون t مستقل تفاوت معنی‌داری را در میانگین نمرات تاب‌آوری و امید به زندگی بین گروه کنترل و آزمایش نشان داد. همچنین مداخله کتاب‌درمانی ۴۳/۶ درصد بر امید به زندگی و ۶۴/۱ درصد بر تاب‌آوری نوجوانان مبتلا به سرطان تأثیر داشتند و درمانگر بودند. تحلیل داده‌های پژوهش با استفاده از آزمون تی مستقل و تحلیل کوواریانس در نرم‌افزار آماری SPSS انجام شد.

کلیدواژه‌ها: امید به زندگی، تاب‌آوری، کتاب‌درمانی، کهن‌الگو، نوجوانان سرطانی، همدان

نوع مقاله: پژوهشی

استناد:

روغنی، شکوفه؛ فامیل روحانی، سیدعلی اکبر؛ عرفانی، نصراله (۱۴۰۲). کتاب‌درمانی برای تاب‌آوری: بررسی تأثیر دوازده کهن‌الگو بر نوجوانان مبتلا به سرطان در بیمارستان بعثت همدان. *کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۲۶(۳)، ۱۳۸-۱۵۷.

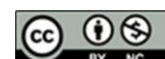
تاریخچه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۴/۳۱ تاریخ ویرایش: ۱۴۰۲/۶/۹ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۶/۱۴ تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۱۱/۹

ناشر: کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی

کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۱۴۰۲، دوره ۲۶، شماره ۳، شماره پیاپی ۱۰۳، صص. ۱۳۸-۱۵۷.

© نویسندگان

مقدمه

کتاب‌درمانی به عنوان یکی از خدمات مشاوره‌ای می‌تواند روشی سودمند در درمان باشد؛ (آرولانتام، ۲۰۱۴). از جمله مزایای عمده روش کتاب‌درمانی، گستردگی آن و عدم تعلق و تعصب به یک رویکرد درمانی است (زارعی، روغنی و حق‌طلب، ۱۳۹۳). به علاوه، هر رویکرد روان‌درمانی می‌تواند از روش کتاب‌درمانی استفاده کند (مونتگومری و ماندرز، ۲۰۱۵)؛ و قواعد روان‌شناختی خود را تحت عنوان کتاب‌درمانی به مراجع خود ارائه کند (هاچینسون، ۲۰۱۴). با توجه به اهمیت موضوع ارتقای سطح خدمات سلامت (جوکار، باغبان و احمدی، ۱۳۸۵). ضرورت دارد با رعایت کامل حقوق بیمار در تمام ابعاد، شرایط مناسبی را برای ایجاد و ارتقای آن فراهم سازد (انجمن کتابداران آمریکا، ۲۰۱۲). کتاب‌درمانی تحولی نوین در اطلاع‌رسانی به بیماران است که با استفاده از کتاب‌های خودشناسی، می‌تواند موجب افزایش روحیه و آگاهی بیمار نسبت به بیماری خود شود (تولایی، رضایی پور میر صالح و چوب‌فروش، ۱۳۹۶). شیوه‌ای است که کتاب درمانگر به صورت روزانه به مدت چند ساعت در بخش‌هایی از بیمارستان برای کودکان قصه می‌گویند، قصه‌گویی می‌تواند خزانه رفتاری افراد را افزایش دهد (آدسون، ۱۳۹۳). بنابراین، افزودن این روش درمانی به دیگر درمان‌های رایج باعث می‌شود تا افراد در اصلاح الگوهای فکری و اقدام برای تغییر افکار مخرب کمک کنند (ترتوسوره^۵ و دیگران، ۲۰۲۳) که نخستین بار به اداره کل کتابخانه‌های عمومی پیشنهاد و اجرا شد (روغنی، فامیل روحانی و عرفانی، ۱۴۰۲).

اعتقاد به تأثیر درمانی مطالعه کتاب سابقه‌ای طولانی دارد (جاکوب و روزالینتو، ۲۰۱۶). کتاب‌درمانی یکی از روش‌های درمانی است که تعریف‌های گوناگونی از آن ارائه شده است (هنسن، ۲۰۱۹). وات^۸ کتاب‌درمانی را استفاده از مطالب خواندنی با پیامد درمانی در ذهن می‌نامد (بروستر، ۲۰۱۴). در حقیقت، کتاب‌درمانی بهره گرفتن از کتاب به منظور خودشناسی به وسیله مطالعه هدفدار است (پلیمنو، پیسیلتلی و کولازو، ۲۰۲۰). بنابراین، بسیاری از کاربران کتابخانه‌های عمومی به راهنمایی کتابداران متخصص «کتاب درمانگر» متکی هستند (مهدیان‌فر، مهدیان و جهانگیری، ۱۴۰۱).

1. Arulanantham
2. Montgomery & Maunder
3. Hutchinson
4. American Library Association
5. Kristine Trettø Sverre, Eva Rames Nissen, Ingeborg Farver-Vestergaard, Maja Johannsen & Robert Zachariae
6. Jacob & Rosalito
7. Hanson
8. Watt
9. Brewster
10. Pulimeno, Piscitelli & Colazzo

یکی از متغیرهایی که با کتاب‌درمانی ارتباط دارد تاب‌آوری است. کنار آمدن موفقیت‌آمیز فرد با عوامل استرس‌زا تاب‌آوری نامیده می‌شود (کومارشارما و کو‌مرا، ۲۰۲۲). علاوه بر تاب‌آوری، امید به زندگی نیز ارتباط نزدیکی با کتاب‌درمانی دارد. امید نیرویی هیجانی است که تخیل را به سمت موارد مثبت هدایت می‌کند (مهرتری، حاجی زین‌العابدینی و اسکندریان، ۱۳۹۰). پژوهش‌های زیادی برای کمک به بیماران مبتلا به سرطان برای کاهش عوارض بیماری‌شان انجام شده است. با این حال، در زمینه تأثیر کتاب‌درمانی برای تاب‌آوری: بررسی تأثیر دوازده کهن‌الگو بر نوجوانان مبتلا به سرطان تاکنون پژوهشی انجام نشده است. در این پژوهش، پژوهشگران درصد بررسی این مسئله هستند که آیا کتاب‌درمانی برای تاب‌آوری در نوجوانان مبتلا به سرطان در بیمارستان بعثت همدان اثرگذار است؟

در ایران پژوهشی که تأثیر کتاب‌درمانی بر دو متغیر تاب‌آوری و امید به زندگی را بررسی کرده باشد انجام نشده است. اما پژوهش‌هایی به تأثیر کتاب‌درمانی بر متغیرهای دیگر انجام شده است که در ادامه به آن‌ها اشاره شده است.

روغنی، فامیل روحانی و عرفانی (۱۴۰۲) در پژوهشی به مطالعه تأثیر کتاب‌درمانی به روش خودشناسی یونگ بر احساس سلامتی و کیفیت زندگی پرداختند و تأثیرات مثبت کتاب‌درمانی را در افزایش سلامتی کتابداران نشان دادند. مهدیان‌فر، مهدیان و جهانگیری (۱۴۰۱) در پژوهش خود بیانگر آن بودند که آموزش ذهن آگاهی با بهره‌گیری از فنونی همانند افکار، هیجانات و رفتار آگاهانه می‌تواند به عنوان یک روش کارآمد جهت بهبود کیفیت زندگی مورد استفاده قرار بگیرد. زارعی، روغنی و حق‌طلب (۱۳۹۳) به بررسی تأثیر کتاب‌درمانی بر میزان تاب‌آوری و امید به زندگی در نوجوانان پرداختند. مهرتری، حاجی زین‌العابدینی و اسکندریان (۱۳۹۰) در پژوهشی به مطالعه اثربخشی تجربه‌های کتاب‌درمانی بر بیماران بیمارستان الزهراء اصفهان پرداختند و تجربه‌های مثبت کتاب‌درمانی را در درمان بیماران نشان دادند. نتایج حاصل از پژوهش جوکار، باغبان و احمدی (۱۳۸۵) نشان داد کتاب‌درمانی به اندازه مشاوره حضوری به شیوه شناختی در کاهش علائم افسردگی مؤثر است.

در پژوهش‌های خارجی نیز چندین پیشینه مرتبط یافت شد که در ادامه آمده است. در پژوهش تروتوسوره و دیگران^۲ (۲۰۲۳) به مقایسه اثربخشی درمان مبتنی بر ذهن آگاهی و درمان شناختی رفتاری برای افسردگی در کارآزمایی‌های تصادفی‌سازی و کنترل‌شده سربه‌سر به این نتیجه رسیدند که افسردگی فعلی بزرگسالان هنوز مشخص نیست که آیا اثرات مشابه این دو نوع مداخله مکانیسم‌های مختلف یا عوامل مشترک ناشی از آن است

1. Kumar Sharma, Praveen & Kumra, Rajeev

2. Kristine Trettø Sverre, Eva Rames Nissen, Ingeborg Farver-Vestergaard, Maja Johannsen & Robert Zachariae

یا خیر. همچنین کاهش استرس مبتنی بر ذهن آگاهی به یک اندازه در درمان مؤثر هستند. کومارشارما و کومرا^(۲۰۲۲) در پژوهش خود با عنوان رابطه ذهن آگاهی، افسردگی، اضطراب و استرس: نقش واسطه‌ای خودکارآمدی به این نتیجه رسیدند که ذهن آگاهی با خودکارآمدی ارتباط مثبت دارد. پلیمنو، پیسیتلی و کولازو^(۲۰۲۰)، در پژوهش خود با عنوان ادبیات کودکان برای ترویج توسعه جهانی و رفاه دانشجویان به این نتیجه رسیدند که ادبیات کودکان با وجود این که دانش و سرگرمی را فراهم می‌کند، نقش مهمی در آموزش و پرورش بازی می‌کند. به علاوه، توسط متخصصان بهداشت نیز برای اهداف درمانی (کتاب‌درمانی) استفاده می‌شود تا از عادت‌ها و اعتیادهای ناسالم جلوگیری شود. هنسن^(۲۰۱۹) به بررسی اثربخشی کتاب راهنمای خودآموز در غلبه بر علائم افسردگی با اصول روان‌شناسی مثبت‌گرا به منظور مقایسه با کتاب خودآموز پرداخت. یافته‌های او نشان داد هر دو گروه، کاهش افسردگی را تجربه کرده‌اند و تفاوتی بین دو کتاب مشخص نشده است. تولایی، رضایی پور میر صالح و چوب‌فروش^(۱۳۹۶) در پژوهش خود با عنوان بررسی اثربخشی تمرکز ذهن با استفاده از کتاب‌درمانی مبتنی بر بیماران زن مبتلا به سردردهای مزمن اولیه به این نتیجه رسیدند که با وجود سردرد، کتاب‌درمانی کیفیت زندگی را بهبود می‌بخشد و سطح اضطراب روانی را کاهش می‌دهد. به علاوه، با استفاده از روش کتاب‌درمانی مبتنی بر اینترنت، این خدمات را می‌توان با دسترسی آسان‌تر، هزینه کمتر و انعطاف‌پذیری بیشتر مورد استفاده قرارداد. هاجینسون^(۲۰۱۷) بعد از بررسی خدمات کتاب‌درمانی در کتابخانه‌های عمومی دوبلین به منظور کشف بهترین راهکارها برای اجرای کتاب‌درمانی در دیگر کتابخانه‌ها به این نتیجه رسیدند که کتابخانه‌ها می‌توانند فهرستی از کتاب‌ها را به پیشنهاد متخصصان روان‌شناسی و پزشکی در مجموعه خود داشته باشند و تعداد نسخه‌های این کتاب‌ها را افزایش دهند و همچنین می‌توانند بخشی مجزا را برای این کار در کتابخانه به وجود آورند. کتابخانه‌ها برای این کار باید با سایر مراکز مرتبط با این حوزه همکاری کنند. جاکوب و روزالیتو^(۲۰۱۶) با بررسی اثربخشی برنامه مداخله مبتنی بر کتاب‌درمانی در میان دختران نوجوان افسرده فیلیپینی به این نتیجه رسیدند که مشکل شدید نوجوانان افسردگی بوده و مداخله مبتنی بر کتاب‌درمانی در کاهش افسردگی در نوجوانان دختر مؤثر است. مونتگومری و ماندروز^(۲۰۱۵) در مطالعه خود، کارآمدی کتاب‌درمانی خلاق را بر رفتارهای درونی و بیرونی و رفتارهای اجتماعی میان کودکان ۵ تا ۱۶ سال در ۸ مقاله با روش فراتحلیل بررسی کردند. نتایج پژوهش آن‌ها نشان داد کتاب‌درمانی تأثیر کم تا متوسطی بر رفتارهای

---

1. Kumar Sharma, Praveen & Kumra, Rajeev

2. Pulimeno, Piscitelli & Colazzo

3. Hanson

4. Hutchinson

5. Jacob & Rosalit

6. Montgomery & Maunder

درونی مانند افسردگی، رفتارهای بیرونی مانند پرخاشگری، و رفتارهای اجتماعی دارد. در واقع، یافته‌های آن‌ها بر این نکته تأکید می‌کند که کتاب‌درمانی خلاق تأثیر مثبت اندکی بر رفتارهای کودکان دارد. آرولاننتام^۱ (۲۰۱۴) در پژوهش خود، به همگرایی قوی بین اهداف کتاب‌درمانی و اهداف کتابخانه‌های عمومی مانند هدایت خواننده و مشاوره خواننده اشاره شده است و کتاب‌درمانی را به دلیل رشد مداوم و گسترده برنامه‌های کاربردی به عنوان یکی از خدمات ضروری کتابخانه‌های عمومی در نظر می‌گیرند. بروستر^۲ (۲۰۱۴) با بررسی خدمت کتاب‌درمانی در کتابخانه‌های عمومی به این نتیجه رسیده است که ایده چشم‌انداز درمانی در فضای کتابخانه‌های عمومی می‌تواند یکی از خدمات ضروری و جایگاهی مهم باشد که به طور همزمان موجب توانمندسازی و آرامش افراد مبتلا به مشکلات سلامت روان خواهد شد. با توجه به مطالعات انجام‌شده، تاکنون مطالعه کتاب‌درمانی برای تاب‌آوری: بررسی تأثیر دوازده کهن‌الگو بر میزان تاب‌آوری و امید به زندگی انجام نشده بود. با این حال، پژوهش‌هایی در زمینه مداخلات روان‌شناختی دیگر انجام شده است. این پژوهش‌ها نشان داده‌اند کتاب‌درمانی بر کاهش اضطراب، استرس، پرخاشگری، افسردگی و همچنین افزایش کیفیت زندگی تأثیر دارد. در همین راستا، می‌توان گفت با توجه به مطالب مزبور، فرضیه‌های پژوهش عبارتند از:

- ۱) کتاب‌درمانی برای تاب‌آوری: بررسی تأثیر دوازده کهن‌الگو در امید به زندگی نوجوانان مبتلا به سرطان در بیمارستان بعثت همدان مؤثر است.
- ۲) کتاب‌درمانی برای تاب‌آوری: بررسی تأثیر دوازده کهن‌الگو در تاب‌آوری نوجوانان مبتلا به سرطان در بیمارستان بعثت همدان مؤثر است.

روش پژوهش

روش این پژوهش، نیمه تجربی است و با استفاده از طرح پژوهشی پیش‌آزمون و پس‌آزمون انجام گرفته است. جامعه پژوهش شامل نوجوانان مبتلا به سرطان در بیمارستان بعثت شهر همدان بودند. نمونه جامعه پژوهش متشکل از ۳۰ نفر از نوجوان مبتلا به سرطان ۱۰ تا ۱۴ ساله و تحت شیمی‌درمانی بود که به روش نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شدند. این افراد از لحاظ سن، مدت ابتلا به بیماری، وضعیت اجتماعی-اقتصادی و سایر متغیرهای مورد نظر در پژوهش کاملاً همگون بودند، به طوری که ۱۵ نفر در گروه کنترل و ۱۵ نفر در گروه آزمایش قرار داشتند. ابزار پژوهش شامل دو پرسشنامه استاندارد تاب‌آوری کانر و دیویدسون^۳ (۲۰۰۳) و پرسشنامه امید به زندگی اشنايدر (۲۰۰۶) است. پرسشنامه تاب‌آوری ۲۵ گویه دارد که در مقیاس لیکرت از

---

1. Arulanantham
2. Brewster
3. Connor & Davidson

کاملاً موافق تا کاملاً مخالف در طیف پنج سطحی نمره‌گذاری شده است. روایی این پرسشنامه به تأیید شش نفر از متخصصان رسید و پایایی آن با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ، ۰/۸۹ به دست آمد. پرسشنامه امید به زندگی دارای ۱۲ گویه و ۳ مؤلفه است و به صورت خودسنجی اجرا می‌شود. از این ۱۲ گویه، چهار گویه برای سنجش تفکر عاملی، چهار گویه برای سنجش تفکر راهبردی، و چهار گویه حاوی سؤالات انحرافی است. این پرسشنامه دو زیرمقیاس عامل و راهبرد را در برمی‌گیرد و هدف آن ارزیابی میزان امید به زندگی در افراد است. شیوه نمره‌گذاری این پرسشنامه بر اساس طیف لیکرت پنج سطحی است. آزمون‌های آماری مورد استفاده برای پاسخگویی به فرضیه‌های پژوهش، آزمون استنباطی تی‌مستقل و تحلیل کوواریانس و نرم‌افزار مورد استفاده، اسپس‌اس‌اس نسخه ۲۰ بود.

گروه آزمایش تحت مداخله کتاب‌درمانی برای تاب‌آوری: بررسی تأثیر دوازده کهن‌الگو قرار گرفتند. سه کتاب زندگی با درد مزمن: رویکرد مبتنی بر پذیرش راهنمای درمانگر و کتاب کار بیمار نوشته کوین ولز و جان سوول (۱۳۹۰)، کتاب راهنمای عملی کنترل درد: نگرش مثبت به سازگاری با درد مزمن نوشته مایکل، نیکولز؛ مولی، آلن؛ تانکین، لوئیس؛ و بیستون، لی (۱۳۸۷) و کتاب بیداری قهرمان درون نوشته پاتریشیا آدسون (۱۳۹۵) راهنمای کار پژوهشگران درمانگر بودند. تکالیفی که بیماران در هر جلسه بر عهده دارند به صورت عملی و کاربردی توسط پژوهشگران به بیماران ارائه شد و نیز در این راستا به منظور مثبت‌اندیشی و ارتقای افکار امیدوارکننده از یک کتاب صوتی با عنوان ۱۲ گام تا خوشبختی نوشته محمد سیدا (۱۳۹۲) برای گروه آزمایش استفاده شد. این کتاب توسط پزشکان بخش مورد بررسی و تأیید قرار گرفت و پس از کسب مجوز در محیط بیمارستان برای بیماران پخش شد. در مرحله پیش‌آزمون، از آن‌ها خواسته شد که پرسشنامه تاب‌آوری و امید به زندگی را با فاصله زمانی تکمیل کرده و در صورت تمایل در جلسات کتاب‌درمانی برای تاب‌آوری: بررسی تأثیر دوازده کهن‌الگو شرکت کنند. تاریخ جلسات کتاب‌درمانی برای تاب‌آوری: بررسی تأثیر دوازده کهن‌الگو به ارضای گروه مداخله گفته شد. برای ارضای گروه کنترل توضیح داده شد که با یک تأخیر دو ماهه (پس از اتمام دوره گروه آزمایش و جمع‌آوری پرسشنامه‌های پس‌آزمون)، جلسات کتاب‌درمانی برای آن‌ها اجرا خواهد شد. اما در زمان انجام پژوهش هیچ مداخله‌ای بیش از اقدامات معمول در محیط بیمارستان انجام نشد. گروه آزمایش طی هشت جلسه، هر جلسه به مدت ۱ ساعت و ۳۰

1. SPSS

2. Life with Chronic Pain: An Acceptance-based Approach Therapist Guide and Patient Workbook

3. Kevin Wells & John Sorrell

4. Manage your pain: practical and positive ways of adapting

5. Michael Nichols; Molly, Allen; Tankin, Lewis; & Biston, Lee

7. Patricia Adson

دقیقه با کتاب‌درمانی برای تاب‌آوری: بررسی تأثیر دوازده کهن‌الگو قرار گرفت، اما گروه کنترل در زمان اجرای پژوهش تحت مداخله قرار نگرفت.

در این پژوهش بیماران کتاب‌هایی با محتوای مناسب درمان خود دریافت می‌کردند و در صورت درخواست بیمار، کتاب‌ها به آن‌ها امانت‌داده می‌شد. در ابتدا، طرح مهارت قصه‌گویی با موضوع دوازده کهن‌الگوی و همچنین محتوای هر جلسه به اختصار توصیف و اهداف جلسه مذکور بیان می‌شد. در ادامه شرح مهارت قصه‌گویی با موضوع دوازده کهن‌الگو و هشت جلسه برگزار شده کتاب‌درمانی برای تاب‌آوری: بررسی تأثیر دوازده کهن‌الگو آمده است.

(کهن‌الگوها اصطلاحاً بخشی از درک و شناخت غرایز ما به عنوان انسان و یادآور اصالت وجودی خودمان هستند استفاده از آن‌ها در داستان‌هایمان باعث زنده شدن غریزه درونی در بیمار و همراهی و همدلی او تا انتهای داستان می‌گردد).

جلسه اول: مبانی نظری کتاب‌درمانی و بیماری سرطان برای بیماران بر اساس کتاب‌های نامبرده تشریح و از مراجعه‌کنندگان خواسته شد تا داستان بیماری خود را با تأکید بر میزان و چگونگی تأثیر بیماری بر تاب‌آوری و میزان امید به زندگی خود با تأکید بر اصل آزادی اراده بیان دارند.

جلسه دوم: رابطه کتاب‌درمانی در بیماران با متغیر امید، معنی، ارزش‌های نگرشی، ارزش‌های تجربی و ارزش‌های خلاق و همچنین این که چگونه طی این هشت جلسه درمانی مهارت‌ها را بیاموزند و به کار گیرند توضیح داده شد. اطلاعاتی در خصوص پیشرفت تدریجی تغییر شیوه‌های غیرسودمند تفکر (افکار منفی، وسواس فکری)، مثبت‌اندیشی به منظور رفع استرس و رسیدن به آرامش و صلح درونی به بیماران ارائه می‌شد.

جلسات سوم و چهارم: بیشتر به بحث در مورد ارزش‌های تجربی و ارزش‌های نگرشی و ارزش‌های خلاق و نقش آن‌ها در ایجاد تفکر امیدوارانه و پیدا کردن معنی پرداخته شد.

جلسات پنجم و ششم: بیان شد که ما مسئول زندگی خود در گذشته و آینده هستیم؛ پس باید با توجه به ارزش‌های خلاق برای خود اهدافی تعیین و برای رسیدن به آن‌ها برنامه‌ریزی کنیم، یعنی باید سه مؤلفه مهم نظریه اشنایدر (شامل اهداف، عوامل و گذرگاه‌ها) در نظر گرفته شود. در این مرحله، از بیماران خواسته شد مواردی از امید را که در زندگی خود دارند بیان کنند و بر این اساس، موفقیت‌های گذشته در زندگی خود را به منظور شناسایی و تقویت مؤلفه‌های امید در زندگی خود بیان دارند و میزان تأثیر هر یک از موارد فوق را بر کیفیت زندگی خود بیان کنند. ویژگی‌های انتخاب اهداف مناسب به منظور ارتقای امید به زندگی در بیماران مبتلا به سرطان مطرح و مقرر شد کلیه بیماران برای تعیین اهداف در هریک از موارد فوق اقدام کنند.

جلسه هفتم: فرمول امید برای بیماران تعریف شد (فرمول امید = هدف + قدرت اراده + قدرت صبر +

قدرت برنامه‌ریزی + شناسایی موانع رسیدن به هدف + راهکارهای سازگاری و معرفی افراد امیدوار). از بیماران خواسته شد به تمرین و تصویرسازی ذهنی از تنظیم و نحوه دستیابی به اهداف بپردازند.

جلسه هشتم: از گروه در زمینه آموخته‌هایشان بازخورد گرفته شد و به گروه کمک شد که به این نتیجه برسند که ما فارغ از شرایطی که در آن هستیم مسئول دنیایی هستیم که برای خود می‌سازیم. در هر دو گروه، میزان تاب‌آوری و امید به زندگی نوجوانان بیمار قبل و بعد از مداخله مورد بررسی قرار گرفت.

یافته‌ها

برای پاسخ به فرضیه‌های پژوهشی، ابتدا معنی‌داری مقدار میانگین‌ها با استفاده از آزمون تی مستقل بررسی شد و سپس با استفاده از آزمون تحلیل کوواریانس، مقدار تأثیر مداخله کتاب‌درمانی سنجیده شد. جدول (۱) اطلاعات توصیفی متغیر امید به زندگی را برای دو گروه آزمایش و کنترل نشان می‌دهد.

جدول ۱. اطلاعات توصیفی نمرات امید به زندگی

شاپیرو-ویلیک		انحراف معیار	میانگین	حداکثر نمرات	حداقل نمرات	گروه‌ها و آزمون‌ها	
سطح معنی‌داری	آماره					پیش‌آزمون	کنترل
۰/۵۸۰	۰/۵۹۰	۰/۹۷۲	۳۳/۶	۴۱	۲۵	پیش‌آزمون	کنترل
۰/۵۰۳	۰/۶۹۴	۰/۹۸۶	۳۳/۴	۴۲	۲۶	پس‌آزمون	
۰/۵۸۰	۰/۴۸۸	۰/۸۹۸	۳۱/۴۰	۳۹	۲۴	پیش‌آزمون	آزمایش
۰/۶۳۱	۰/۲۲۸	۰/۹۲۵	۳۵/۲	۴۲	۲۶	پس‌آزمون	

اطلاعات جدول (۱) نشان می‌دهد بین میانگین امید به زندگی نمرات پس‌آزمون در گروه آزمایش تفاوت معنی‌داری نسبت به گروه کنترل وجود دارد.

جدول ۲. اطلاعات توصیفی نمرات تاب‌آوری

شاپیرو-ویلیک		انحراف معیار	میانگین	حداکثر نمرات	حداقل نمرات	گروه‌ها و آزمون‌ها	
سطح معنی‌داری	آماره					پیش‌آزمون	کنترل
۰/۷۵۳	۰/۵۵۲	۵/۰۲۸	۷۴/۶۷	۸۴	۶۷	پیش‌آزمون	کنترل
۰/۶۳۰	۰/۵۰۹	۶/۱۴۰	۷۴/۴۷	۸۷	۶۵	پس‌آزمون	
۰/۴۸۵	۰/۵۴۷	۶/۸۹۹	۷۷/۲۰	۹۱	۶۴	پیش‌آزمون	آزمایش
۰/۵۱۶	۰/۵۲۹	۷/۲۶۵	۸۵/۰۷	۱۰۱	۷۲	پس‌آزمون	

همان‌طور که در جدول (۲) مشاهده می‌شود، بین میانگین تاب‌آوری نمرات پس‌آزمون در گروه آزمایش تفاوت معنی‌داری نسبت به گروه کنترل وجود دارد.

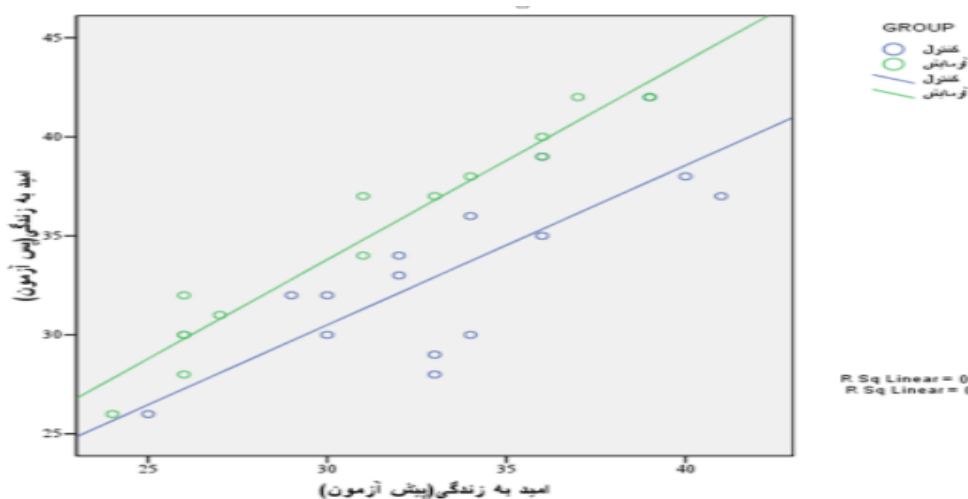
جدول ۳. نتایج آزمون تی مستقل برای تفاوت میانگین گروه‌های آزمایش و کنترل

آزمون T		آزمون لوین		انحراف معیار	میانگین	گروه‌ها و آزمون‌ها	
سطح معنی‌داری	مقدار آماره	سطح معنی‌داری	مقدار آماره			پس‌آزمون کنترل	پس‌آزمون آزمایش
۰,۰۰۰	۶/۹۴۴	۰/۲۱۹	۱/۵۸۳	۴/۴۶۹	۳۳/۴۰	پس‌آزمون کنترل	امید به
				۵/۴۱۴	۳۵/۲۰	پس‌آزمون آزمایش	زندگی
/۰۰۰	۶/۵۲۹	۰/۲۶۳	۱/۳۰۷	۶/۱۴۰	۷۴/۴۷	پس‌آزمون کنترل	تاب‌آوری
				۷/۲۶۵	۸۵/۰۷	پس‌آزمون آزمایش	

با توجه به اطلاعات جدول (۳)، تفاوت معنی‌داری بین میانگین‌های پس‌آزمون گروه کنترل و آزمایش وجود دارد. از این رو، کتاب‌درمانی برای تاب‌آوری: بررسی تأثیر دوازده کهن‌الگو موجب افزایش امید به زندگی و تاب‌آوری نوجوان مبتلا به سرطان شده است.

بررسی پیش‌فرض‌های تحلیل کوواریانس: برای بررسی فرضیه‌های پژوهش و سنجش میزان تأثیر کتاب‌درمانی از تحلیل کوواریانس استفاده شده است. ابتدا پیش‌فرض‌های کوواریانس مورد بررسی قرار می‌گیرند. الف) نرمال بودن توزیع داده‌ها: نرمال بودن توزیع داده‌ها با استفاده از آزمون شاپیرو - ویلک در جدول (۱) و جدول (۲) تأیید شد.

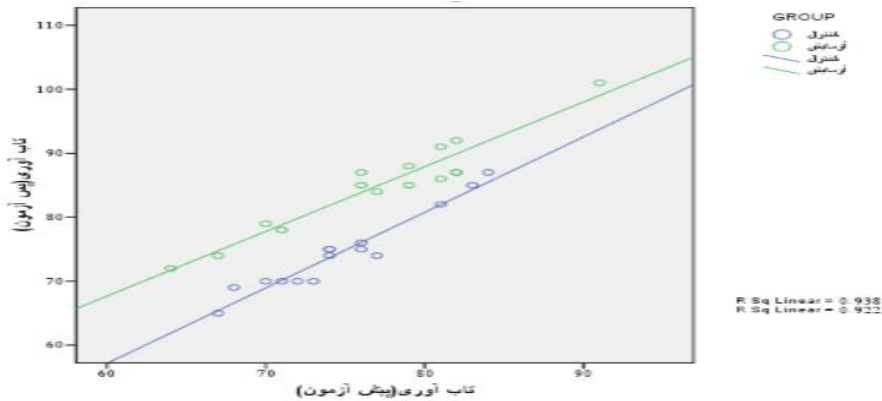
ب) وجود رابطه خطی بین متغیر تصادفی کمکی (پیش‌آزمون) و متغیر وابسته (پس‌آزمون): برای بررسی وجود رابطه خطی بین متغیر تصادفی کمکی و متغیر وابسته از ترسیم خطوط رگرسیون استفاده شد و نتایج آن را در نمودار (۱) و نمودار (۲) می‌توان مشاهده کرد.

نمودار ۱. پراکندگی نمرات امید به زندگی در پیش‌آزمون و پس‌آزمون

همان‌طور که در نمودار (۱) مشاهده می‌شود، نوعی رابطه خطی بین متغیر تصادفی کمکی (پیش‌آزمون) و متغیر وابسته (پس‌آزمون) وجود دارد. بنابراین، فرض خطی بودن رابطه متغیر تصادفی کمکی و متغیر وابسته

پذیرفته می‌شود. اگرچه خطوط رگرسیون موازی نیستند اما برای بررسی دقیق فرض همگنی شیب‌های رگرسیون از تحلیل واریانس استفاده شد.

نمودار ۲. پراکندگی نمرات تاب‌آوری در پیش‌آزمون و پس‌آزمون

همان‌طور که در نمودار (۲) مشاهده می‌شود، نوعی رابطه خطی بین متغیر تصادفی کمکی (پیش‌آزمون) و متغیر وابسته (پس‌آزمون) وجود دارد. بنابراین، فرض خطی بودن رابطه متغیر تصادفی کمکی و متغیر وابسته پذیرفته می‌شود. اگرچه خطوط رگرسیون موازی نیستند اما برای بررسی دقیق فرض همگنی شیب‌های رگرسیون از تحلیل واریانس استفاده شد.

ج) همگنی شیب‌های رگرسیون: این فرض به معنی یکسان بودن رابطه نمرات پیش‌آزمون و پس‌آزمون در دو گروه کنترل و آزمایش است، به این معنی که تفاوت معنی‌داری در رابطه آن‌ها در دو گروه یادشده وجود نداشته باشد. برای بررسی این فرض از تحلیل واریانس استفاده شد و نتایج آن در جدول (۴) آمده است.

جدول ۴. تحلیل واریانس تفاوت نمرات امید به زندگی و تاب‌آوری

متغیر	منبع اثر	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معنی‌داری
امید به زندگی	گروه امید به زندگی پیش‌آزمون	۵/۹۶۳	۱	۵/۹۶۳	۱/۲۰۳	۰/۲۸۳
	خطا	۱۲۸/۸۵۵	۲۶	۴/۹۵۶		
	کل	۳۶۰۰۹/۰۰۰	۳۰			
	اصلاح‌شده کل	۷۱۴/۳۰۰	۲۹			
تاب‌آوری	گروه تاب‌آوری پیش‌آزمون	۶/۶۲۰	۱	۶/۶۲۰	۱/۹۰۱	۰/۱۸۰
	خطا	۹۰/۵۲۴	۲۶	۳/۴۸۲		
	کل	۱۹۲۹۹۱/۰	۳۰			
	اصلاح‌شده کل	۲۱۰۹/۳۶۷	۲۹			

با توجه به داده‌های به دست‌آمده از جدول (۴)، سطح معنی‌داری متغیر امید به زندگی $0/283$ و سطح معنی‌داری متغیر تاب‌آوری $0/180$ است و با توجه به این که تفاوتی بین نمرات امید به زندگی و تاب‌آوری در پیش‌آزمون گروه کنترل و آزمایش وجود ندارد، مفروضه همگنی شیب‌های رگرسیون برقرار است.

(د) فرض همگنی واریانس‌ها: برای بررسی فرض همگنی واریانس‌ها از آزمون لوین استفاده شد که با توجه به اطلاعات جداول ۱ و ۲، فرض همگنی واریانس‌ها پذیرفته می‌شود.

حال، با توجه به رعایت همه پیش‌فرض‌های تحلیل کوواریانس، به بررسی فرضیه‌ها می‌پردازیم.

فرضیه اول: کتاب‌درمانی برای تاب‌آوری: بررسی تأثیر دوازده کهن‌الگو در امید به زندگی نوجوان مبتلا به سرطان در بیمارستان بعثت همدان تأثیر دارد. با توجه به اطلاعات جدول (۳)، میانگین نمره‌های پس‌آزمون امید به زندگی در گروه آزمایش ($35/20$) بیشتر از مقدار آن در گروه کنترل ($33/40$) بوده و اختلاف آن‌ها از نظر آماری معنی‌دار است. با انجام تحلیل کوواریانس بررسی می‌کنیم که آیا این معنی‌دار بودن حاصل تأثیر کتاب‌درمانی برای تاب‌آوری: بررسی تأثیر دوازده کهن‌الگو است یا تأثیر پیش‌آزمون (جدول ۵).

جدول ۵. اثر پیش‌آزمون کتاب‌درمانی بر امید به زندگی

منبع اثر	مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	F	سطح معنی‌داری	مجذور اتا
اثر پیش‌آزمون امید به زندگی	۵۵۵/۱۸۲	۱	۵۵۵/۱۸۲	۱۱۱/۱۸۶	۰/۰۰۰	۰/۸۰۵
اثر گروه (کتاب‌درمانی)	۱۰۴/۱۲۸	۱	۱۰۴/۱۲۸	۲۰/۸۵۴	۰/۰۰۰	۰/۴۳۶
خطا	۱۳۴/۸۱۸	۲۷	۴/۹۹۳			
کل	۳۶۰۰۹/۰۰۰	۳۰				

با توجه به یافته‌های جدول (۵)، در سطر اثر گروه مشاهده می‌شود که تفاوت معنی‌داری بین میانگین نمرات امید به زندگی در گروه آزمایش و کنترل وجود دارد و کتاب‌درمانی در این پژوهش باعث افزایش امید به زندگی شرکت‌کنندگان شده است و با توجه به مجذور اتای به دست آمده، مقدار این تأثیر $43/6$ درصد است.

با توجه به سطر اول جدول (۵)، تأثیر پیش‌آزمون امید به زندگی بر پس‌آزمون امید به زندگی (در حالی که متغیر مستقل یعنی گروه گواه را تحت کنترل داریم) بررسی شد و این تأثیر معنی‌دار است و با در نظر گرفتن مجذور اتا، $80/5$ درصد واریانس در پس‌آزمون امید به زندگی را تبیین می‌کند.

جدول ۶. میانگین تعدیل‌شده نمرات امید به زندگی

گروه	تعداد	میانگین
کنترل	۱۵	۳۲/۳۸۶
آزمایش	۱۵	۳۶/۲۱۴

در جدول (۶)، میانگین‌های تعدیل‌شده در آزمون امید به زندگی پس‌آزمون یعنی پس از حذف تأثیر نمرات پیش‌آزمون آورده شده که نشان‌دهنده افزایش میانگین در گروه آزمایش است.

فرضیه دوم: کتاب‌درمانی در تاب‌آوری نوجوان مبتلا به سرطان در بیمارستان بعثت همدان تأثیر دارد. با توجه به اطلاعات جدول (۴)، میانگین نمره‌های پس‌آزمون تاب‌آوری در گروه آزمایش (۸۵/۰۷) بیشتر از مقدار آن در گروه کنترل (۷۴/۴۷) بوده و اختلاف آن‌ها از نظر آماری معنی‌دار است. با انجام تحلیل کوواریانس، معنی‌دار بودن این تغییر در جدول (۷) بررسی و نشان داده شده است.

جدول ۷. اثر پیش‌آزمون کتاب‌درمانی بر تاب‌آوری

منبع اثر	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معنی‌داری	مجذور اتا
اثر پیش‌آزمون تاب‌آوری	۱۱۶۹/۵۲۳	۱	۱۱۶۹/۵۲۳	۳۲۵/۰۵۵	۰/۰۰۰	۰/۷۲۳
اثر گروه (کتاب درمان)	۴۴۵/۸۴۴	۱	۴۴۵/۸۴۴	۱۲۳/۹۱۷	۰/۰۰۰	۰/۶۴۱
خطا	۹۷/۱۴۴	۲۷	۳/۵۹۸			
کل	۱۹۲۹۹۱/۰	۲۹				

با توجه به اطلاعات جدول (۷)، در سطر اثر گروه مشاهده می‌شود که تفاوت معنی‌داری بین میانگین تاب‌آوری در گروه آزمایش و کنترل وجود دارد و کتاب‌درمانی در این پژوهش باعث افزایش تاب‌آوری نوجوان شده و با توجه به مجذور اتای به دست آمده، مقدار این تأثیر ۶۴/۱ درصد است.

با توجه به سطر اول جدول (۷)، تأثیر پیش‌آزمون تاب‌آوری بر پس‌آزمون تاب‌آوری (در حالی که متغیر مستقل یعنی گروه گواه را تحت کنترل داریم) نشان می‌دهد که این تأثیر معنی‌دار است و با در نظر گرفتن مجذور اتا، ۹۲/۳ درصد واریانس در پس‌آزمون تاب‌آوری را تأیید می‌کند.

جدول ۸. میانگین تعدیل‌شده نمرات تاب‌آوری

گروه	تعداد	میانگین
کنترل	۱۵	۷۵/۸۲۲
آزمون	۱۵	۸۳/۷۱۱

در جدول (۸)، میانگین‌های تعدیل‌شده در آزمون تاب‌آوری پس‌آزمون یعنی پس از حذف تأثیر نمرات پیش‌آزمون آورده شده که نشان‌دهنده افزایش میانگین در گروه آزمایش است.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف کتاب‌درمانی ایجاد به تاب‌آوری: برای بررسی تأثیر دوازده کهن‌الگو بر میزان تاب‌آوری و امید بینش و تغییر نگرش و رفتار فرد است که با رویکردهای متفاوتی انجام می‌شود. در این پژوهش هدف درمانی است که به سطح اجتماعی برمی‌گردد. با توجه به وجود پژوهش‌های متعدد و مختلف در حوزه کتاب‌درمانی، تاکنون

مطالعه مرتبط با کتاب‌درمانی نوجوان مبتلا به سرطان انجام نشده بود. ولی پژوهش‌هایی در زمینه مداخلات روان‌شناختی دیگر انجام شده است. پژوهش‌های پیشین نشان داده‌اند که کتاب‌درمانی بر کاهش مداخلات روان‌شناختی مانند اضطراب، استرس، پرخاشگری، افسردگی و غیره تأثیر دارد و هدف پژوهش حاضر تعیین تأثیر کتاب‌درمانی برای تاب‌آوری: بررسی تأثیر دوازده کهن‌الگو بر میزان تاب‌آوری و امید به زندگی نوجوان مبتلا به سرطان در بیمارستان بعثت همدان بود. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که کتاب‌درمانی در امید به زندگی و تاب‌آوری نوجوان مبتلا به سرطان مؤثر است. در توضیح این یافته می‌توان گفت که با نتایج حاصل از پژوهش با مطالعه جوکار، باغبان و احمدی (۱۳۸۵) همسو است. در توضیح این یافته با استناد به گفته آرولاننتام (۲۰۱۴) می‌توان دریافت که کتاب‌درمانی به عنوان یک خدمت برای همه اعضای کتابخانه‌های عمومی از جمله برای کسانی که با مشکلات روحی و روانی مواجه هستند قابل‌اجراست. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت کتاب‌درمانی در بهبود بیماری‌هایی همچون افسردگی در بزرگسالان تأثیر دارد. به عبارت دیگر هر یک از این روش‌های درمانی تأثیری مستقل از روش دیگر در درمان افسردگی دارند و در فرایند درمان وابسته به هم نیستند. نتایج مطالعات انجام‌شده از این نظر که کتاب‌درمانی مفید است با یافته‌های پژوهش حاضر هم‌راستا است. هرچند متغیر دوم لزوماً متغیرهای وابسته پژوهش حاضر نبودند؛ مهتری، حاجی زین‌العابدینی و اسکندریان (۱۳۹۰) نیز با وجود این که کمتر پژوهشی به طور مستقیم اثربخشی کتاب‌درمانی بررسی کرده‌اند. می‌توان نتیجه گرفت که کتاب‌درمانی در این بیمارستان بر روی کودکان بیمار سبب بهبود سریع‌تر آنان شده است که پزشکان آنان نیز این مسئله را تأیید کرده‌اند. از آنجایی که کتاب‌درمانی به روش خودشناسی یونگ بر احساس سلامتی و کیفیت زندگی کتابداران اثر معنی‌داری دارد و با توجه به آنچه فامیل روحانی، روغنی و عرفانی (۱۴۰۲) بیان کردند، می‌توان دریافت که کتاب‌درمانی به روش خودشناسی یونگ بر کیفیت زندگی اثر معنی‌داری دارد و کتاب‌درمانی روی احساس سلامت روانی و کیفیت زندگی تأثیر دارد. بنابراین، کتابخانه‌ها می‌توانند فهرستی از کتاب‌ها را به پیشنهاد متخصصان روان‌شناسی و پزشکی در مجموعه خود داشته باشند و تعداد نسخه‌های این کتاب‌ها را افزایش دهند و همچنین بخشی مجزا برای این کار را در کتابخانه به وجود آورند. نتیجه پژوهش تأثیر کتاب‌درمانی خلاق بر درون، برون و رفتارهای موافق اجتماعی در کودکان مونته‌گومری و ماندرز (۲۰۱۵) نشان داد که این پژوهش با پژوهش‌های پیشین که تأثیر مطالعه خودکار آمدی کتاب‌درمانی خلاق را بررسی کرده‌اند، همسوست و علاوه بر همخوانی یافته‌های پژوهش حاضر با سایر پژوهش‌های مورد بحث بر این نکته تأکید شد که کتاب‌درمانی خلاق تأثیر مثبت اندکی بر رفتارهای کودکان دارد. برای درمان بیماری افسردگی میان دختران نوجوان افسرده فیلیپینی جاکوب و روزالیتو (۲۰۱۶) می‌توان از برنامه مداخله مبتنی بر کتاب‌درمانی در میان دختران به این نتیجه رسید که مشکل شدید نوجوانان افسردگی بوده و مداخله

مبتنی بر کتاب‌درمانی در کاهش افسردگی در نوجوانان دختر مؤثر است. از تأثیر تمرکز ذهن با استفاده از کتاب‌درمانی بر بیماران زن مبتلا به سردردهای مزمن اولیه تولایی، رضایی پور میر صالح و چوب‌فروش (۱۳۹۶) می‌توان دریافت که با وجود سردرد، کتاب‌درمانی کیفیت زندگی را بهبود می‌بخشد و سطح اضطراب روانی را کاهش می‌دهد. علاوه بر این، با استفاده از روش کتاب‌درمانی مبتنی بر اینترنت، این خدمات را می‌توان با دسترسی آسان‌تر، هزینه کمتر و انعطاف‌پذیری بیشتر مورد استفاده قرار داد. از تأثیر کتاب راهنمای خودآموز در غلبه بر علائم افسردگی مبتنی بر اصول روان‌شناسی مثبت هنسن (۲۰۱۹) می‌توان دریافت که هر دو گروه کاهش افسردگی را تجربه کرده‌اند و تفاوتی بین دو کتاب مشخص نشده است. بنابراین، می‌توان گفت که قصه‌ها و روایت‌ها روح کودکان و نوجوانان را عمیقاً تحت تأثیر قرار می‌دهد و آن‌ها را از تنش‌هایی که در زندگی روزمره با آن مواجه می‌شوند رها می‌کند. در واقع قصه‌گویی همچنان که دانش و سرگرمی را فراهم می‌کند، نقش مهمی در آموزش و پرورش بازی می‌کند. علاوه بر این، توسط متخصصان بهداشت نیز برای اهداف درمانی (کتاب‌درمانی) استفاده می‌شود تا از عادت‌ها و اعتیادهای ناسالم جلوگیری شود.

فرضیه اول: کتاب‌درمانی در امید به زندگی نوجوانان مبتلا به سرطان در بیمارستان بعثت همدان مؤثر

است.

نتایج حاصل آزمون آماری تی‌مستقل (جدول ۳) نشان داد میانگین‌های پس‌آزمون دو گروه آزمایش و کنترل کتاب‌درمانی برای تاب‌آوری: بررسی تأثیر دوازده کهن‌الگو کتاب متفاوت است که اثر آن در گروه آزمایش مشاهده می‌شود و همچنین (جدول ۵) نیز نشان‌دهنده این است که کتاب‌درمانی برای تاب‌آوری: بررسی تأثیر دوازده کهن‌الگو در میزان تاب‌آوری و امید به زندگی نوجوانان مبتلا به سرطان در بیمارستان بعثت همدان مؤثر است. نتایج حاصل از پژوهش زارعی، روغنی و حق‌طلب (۱۳۹۳)؛ بروستر (۲۰۱۴)؛ روغنی، فامیل روحانی و عرفانی (۱۴۰۲) را می‌توان به دلیل پرداختن به تأثیر کتاب‌درمانی در افراد مبتلا به سلامت روان «افسردگی، اضطراب، پرخاشگری» مرتبط‌ترین پژوهش‌های انجام‌شده در نظر گرفت. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که کتاب‌درمانی در امید به زندگی و تاب‌آوری نوجوانان مبتلا به سرطان مؤثر است؛ بنابراین، با اجرای این طرح، می‌کوشد به مخاطبان خود از راه مطالعه تجربیات جدیدی را برای حل مشکلات شخصی که ممکن است در آینده با آن‌ها مواجه شوند، منتقل کند و با اجرای آن نقش مؤثر و تحولی نوین در اطلاع‌رسانی به بیماران داشته باشد و با استفاده از کتاب‌های خودیاری (خودشناسی)، امیدبخش و مفید برای افراد بستری در بیمارستان موجب افزایش روحی بیمار و همراهان او و همچنین افزایش آگاهی بیمار نسبت به بیماری خود و در نتیجه دستیابی به اهداف کلیدی طرح تحول نظام سلامت شود.

فرضیه دوم: کتاب‌درمانی، بر تاب‌آوری نوجوانان مبتلا به سرطان در بیمارستان بعثت همدان تأثیر دارد.

نتایج حاصل از آزمون آماری تی‌مستقل (جدول ۳) نشان داد میانگین‌های پس‌آزمون دو گروه آزمایش و کنترل کتاب‌درمانی برای تاب‌آوری: بررسی تأثیر دوازده کهن‌الگو کتاب متفاوت است که اثر آن در گروه آزمایش مشاهده می‌شود و همچنین آزمون فرضیه یک (جدول ۷) نیز نشان‌دهنده این است که کتاب‌درمانی برای تاب‌آوری: بررسی تأثیر دوازده کهن‌الگو بر تاب‌آوری نوجوانان مبتلا به سرطان مؤثر است. در هیچ یک از پژوهش‌های مورد مطالعه کتاب‌درمانی برای تاب‌آوری: بررسی تأثیر دوازده کهن‌الگو بر میزان تاب‌آوری و امید به زندگی اجرا نشده بود، اما پژوهش‌هایی در زمینه مداخلات روان‌شناختی دیگر انجام شده است. همچنین در خصوص «کاربرانی با مشکلات روحی و روانی» نیز نتایج پژوهش بروستر (۲۰۱۴) و روغنی، فامیل روحانی و عرفانی (۱۴۰۲) با پژوهش حاضر همخوانی دارند که کتاب‌درمانی در بهبود بیماری‌های روانی همچون استرس تأثیر مثبتی دارد. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که کتاب‌درمانی در امید به زندگی و تاب‌آوری نوجوانان مبتلا به سرطان مؤثر است. اجرای این طرح، ارائه خدمات کتاب‌درمانی در سطح کتاب‌درمانی تکاملی یا رشدی است. این نوع از کتاب‌درمانی که با هدف رشد، خودباوری و تأمین بهداشت جسمی و روانی افراد عادی با رویکرد پیشگیرانه انجام می‌شود، می‌کوشد به مخاطبان خود تجربیات جدیدی را برای حل مشکلاتی که ممکن است در آینده با آن‌ها مواجه شوند، منتقل کند و با اجرای آن نقش مؤثری در حفظ یک جامعه سالم و بانشاط داشته باشند. کتابخانه‌های عمومی با اجرای کتاب‌درمانی برای این افراد می‌توانند در فعالیتهای کلان کشور مشارکت کرده و نقش بسیار مؤثری در تأمین بهداشت روانی و جسمی افراد جامعه داشته باشند. مونتگومری و ماندرز (۲۰۱۵)، هاچینسون (۲۰۱۷)، بروستر (۲۰۱۴) نیز بیان کرده‌اند کتابخانه‌های عمومی برای اجرای این طرح نیاز مبرم به همکاری با سازمان‌های بهداشت و درمان را دارند که نتایج این بخش از پژوهش نیز با یافته‌های هاچینسون (۲۰۱۷) همخوانی دارد. همچنین یافته‌ها نشان می‌دهد که مهمترین وظایف مشترک تمام سازمان‌های دخیل در پیاده‌سازی کتاب‌درمانی در کتابخانه‌های عمومی «ارزیابی و برطرف کردن موانع و کاستی‌ها در طول اجرای کتاب‌درمانی» است. چرا که ارزیابی در طول کار باعث می‌شود که از نتایج آن در جهت اصلاح افراد، فرآیندها و روش‌ها و عملکرد سازمان‌ها جهت اجرای مؤثر آن بهره برد. از آنجا که در ایران، استفاده از کتاب‌درمانی به عنوان یک شیوه برای رفع اختلالات روان‌شناختی کمتر مورد توجه قرار گرفته است و کتابخانه‌های عمومی مرکز اجتماع مردم با نیازهای مختلف آموزشی هستند، پیشنهاد می‌شود کتاب‌درمانی برای تاب‌آوری: بررسی تأثیر دوازده کهن‌الگو در گروه‌های مختلف سنی مورد بررسی و مطالعه قرار گیرد. آموزش‌های کتاب‌درمانی برای ایجاد به بررسی تأثیر دوازده کهن‌الگو بر شخصیت و استعدادیابی ویژه نوجوان و همچنین آموزش‌های کتاب‌درمانی برای تاب‌آوری: بررسی تأثیر دوازده کهن‌الگو به دانشجویان در گروه‌های علمی مرتبط دانشگاهی از جمله گروه علم اطلاعات و دانشنامه و پرستاری به عنوان یک واحد درسی گنجانده شود.

سپاسگزاری

بدین وسیله پژوهشگران مقاله بر خود لازم می‌دانند از معاونت محترم پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی به خاطر همکاری در اجرای پژوهش حاضر و همچنین از داوران گرامی مجله نیز به خاطر مطالعه متن مقاله حاضر و ارائه نظرهای ارزشمند سپاسگزاری نمایند.

منابع

- انجمن کتابداران آمریکا (۱۳۹۱). رهنمودهایی برای ارائه خدمات کتابخانه‌ای به اشخاص مبتلا به بیماری‌های روانی. تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی. بازیابی شده از: <https://library.razavi.ir/aqlibraries/fa/45987>
- آدسون، پاتریشیا آر (۱۳۹۵). *بیداری قهرمان درون: دوازده گام ایجاد تحول عمیقی در زندگی خود و دیگران* (سیمین موحدی، مترجم). تهران: بنیاد فرهنگ زندگی.
- تولایی، سید وحید؛ رضا پور میر صالحی، یاسر؛ چوب‌فروش، آزاده (۱۳۹۶). تأثیر ذهن آگاهی به روش کتاب‌درمانی در زنان مبتلا به میگرن. *مجله تحقیقات علوم رفتاری*، ۱۵(۲)، ۱۹۸-۲۰۴. بازیابی شده از: <http://rbs.mui.ac.ir/article-1-532-fa.html>
- جوکار، مهناز؛ باغبان، ایران؛ احمدی، احمد (۱۳۸۵). مقایسه اثربخشی مشاوره حضوری و کتاب‌درمانی به شیوه شناختی در کاهش علائم افسردگی. *مجله روانپزشکی و روانشناسی بالینی ایران*، ۱۲(۳)، ۷۶-۲۷. بازیابی شده از: <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=56536>
- روغنی، شکوفه؛ فامیل روحانی، علی‌اکبر؛ عرفانی، نصراله (۱۴۰۲). *کتاب‌درمانی به روش خودشناسی یونگ بر احساس سلامتی و کیفیت زندگی اعضای انجمن علمی پژوهشی کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان همدان (رساله دکتری)*. دانشگاه آزاد اسلامی، واحد همدان.
- زارعی، عاطفه؛ روغنی، شکوفه؛ حق‌طلب، طاهره (۱۳۹۳). *بررسی اثربخشی روش آموزشی-درمانی کتاب‌درمانی به شیوه گروهی بر میزان تاب‌آوری و امید به زندگی در نوجوانان مبتلا به سرطان در مرکز بیمارستان بعثت شهر همدان*. (پایان‌نامه کارشناسی ارشد). دانشگاه آزاد اسلامی، واحد همدان.
- مهرتری، زهرا؛ حاجی زین‌العابدینی، محسن؛ اسکندریان، نجمه (۱۳۹۰). مطالعه اثربخشی تجربه‌های کتاب‌درمانی: مطالعه موردی بیماران بیمارستان الزهراء اصفهان. در *مجموعه مقالات چهاردهمین همایش سراسری انجمن علمی-دانشجویی علم اطلاعات و دانش‌شناسی*. تهران، دانشگاه الزهراء.
- سید، محمد (۱۳۹۲). *۱۲ گام تا آرامش کامل: کوتاه‌ترین راه‌ها برای رسیدن به آرامش درونی و امنیت خاطر*. تهران: نسل نواندیش.
- کرمانی، زهرا؛ خدا پناهی، محمد کریم؛ حیدری، محمود (۱۳۹۰). ویژگی‌های روان‌سنجی مقیاس امید شنایدر. *فصلنامه روان‌شناسی کاربردی*، ۳(۱۹)، ۲۳-۷. بازیابی شده از: https://apsy.sbu.ac.ir/article_95512.html
- ولز، کوین؛ سورل، جان (۱۳۹۰). *زندگی با درد مزمن: رویکرد مبتنی بر پذیرش راهنمای درمانگر و کتاب کار بیمار* (فاطمه مسگریان، مترجم). تهران: کتاب ارجمند. بازیابی شده از: <http://www.nosabooks.com/WebUI/book>
- نیکولز، مایکل؛ مولی، آن؛ تانکین، لوئیس؛ بیستون، لی (۱۳۸۷). *راهنمای عملی کنترل درد: نگرش مثبت به سازگاری با درد مزمن* (محسن دهقانی، مترجم). تهران: رشد. بازیابی شده از: <https://www.gisoom.com/book/1573926>

مه‌دیانی فر، الهام؛ مه‌دیانی، حسین؛ جهانگیری، علی (۱۴۰۱). بررسی اثربخشی ذهن آگاهی بر مدیریت خشم، تعارض زناشویی و کیفیت زندگی. *مجله دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی مشهد*، ۶۵(۲). بازدید شده در www.mums.ac.ir

References

- Arulanantham, S., & Navaneethakrishnan, S. (2014). Introducing Bibliotherapy in public libraries for the development of health and social condition of post war community in Jaffna district-An exploratory study. *Journal of the University Librarians Association of Sri Lanka* 17(2).
- American Library Association, (2012). *Tips for providing library services to people with mental illness*. Tehran: National Library and Documents Organization.
- Adson, P. (2015). The Awakening of the Hero Within: A Remedy to Create a Deep Change in Your Life and the Life of Others. Tehran: Life Culture Foundation. *Applied Psychology Quarterly*, 3(19), 7-23. retrieved from: https://apsy.sbu.ac.ir/article_95512.html
- Hanson, K. (2019). Positive psychology for overcoming symptoms of depression: A pilot study exploring the efficacy of a positive psychology self-help book versus a CBT self-help book. *Behavioural and cognitive psychotherapy*, 47, 95-113.
- Brewster, L. (2014). The public library as therapeutic landscape: A qualitative case study. *Health & Place*, 26, 94-99. http://hillkm.com/brewster_the_public_library.pdf
- Connor, K. M., & Davidson, J. R. (2003). Development of a new resilience scale: the Connor-Davidson Resilience Scale (CD-RISC). *Depression and Anxiety*, 18(2), 76-82.
- Hutchinson, E. (2017). Bibliotherapy Programmes in Dublin Public Libraries: A Case-Study of Dublin City, Fingal and South Dublin Public Library Services. *Qualitative and Quantitative Methods in Librarians (QQML), Special Issue Social Justice, Social Inclusion*, 95-103. <http://www.qqml-journal.net/index.php/qqml/article/view/216>
- Jacob, J., & Rosalito, R. G. (2016). Effectiveness of taking in the good based-bibliotherapy intervention program among depressed Filipino female adolescents. *Asian Journal of Psychiatry*.
- Jokar, M., Baghban, I., & Ahmadi, A. (2006). Comparison of the effect of face to face counseling and cognitive bibliotherapy in reducing depressive symptoms. *Iranian Journal of Psychiatry and Clinical Psychology*, 12(3), 270-276. (in Persian)
- Kermani, Z., Khoda Panahi, M., & Heydari, M. (2018). Psychometric properties of Omid Schneider scale. *Applied Psychology*, 3(19), 7-23. (in Persian)
- Mehtari, H., & Eskandarian, N. (2011). The Effectiveness Study of Bibliotherapy Experiences: A Case Study of Alzahra Hospital in Isfahan. *Proceedings of the 14th National Conference on Information Science and Student Science*. Tehran, Al-Zahra University. (in Persian)
- Montgomery, P., & Maunders, K. (2015). The effectiveness of creative bibliotherapy for internalizing, externalizing, and prosocial behaviors in children: A systematic review. *Children and Youth Services Review*, 55, 37-47. <https://daneshyari.com/article/preview/345958.pdf>
- Mahdiani Far, E., Mahdian, H., & Jahangiri, A. (1401). Investigating the effectiveness of mindfulness on anger management, marital conflict and quality of life. *Journal of the Faculty of Medicine of Mashhad University of Medical Sciences*, 65(2), 2455-2441, visited at www.

- mums.ac.ir (in Persian)
- Nicholas, M., Molloy, A., Beeston, L., & Tonkin, L. (2012). *Manage your pain: practical and positive ways of adapting to chronic pain*. Souvenir Press Ltd. (Mohsen Dehghani, Trans.). Tehran: Growth. (in Persian)
- Pulimeno, M., Prisco, P., & Salvatore, C. (2020). Children's literature to promote students' global development and wellbeing. *Health Promotion Perspectives*, 10, 13. DOI:10.15171/hpp.2020.05
- Roghani, S., Family Rouhani, A., & Nasrolah, E. (2020). *The Effect of Bibliotherapy based on Jung's Self-Knowledge Method on Sense of Well-being and Life Quality among Members of Scientific Research Association in Public Libraries of Hamadan Province* (Ph.D. Thesis). Islamic Azad University, Hamadan Branch. (in Persian)
- Sharma, P. K., & Kumra, R. (2022). Relationship between mindfulness, depression, anxiety and stress: Mediating role of self-efficacy. *Personality and Individual Differences*, 186.
- Snyder, C. R., Ritschel L. A., Ravid., L. K., & Berg C. J. (2006). Balancing Psychological Assessments: Including Strengths and Hope in Client Reports. *Journal of Clinical Psychology*, 62(1), 33-46
- Sida, M. (2013). *Twelve Steps to Happiness*. Tehran: New ThoughtTavallaei, V., Rezapour-Mirsaleh, Y., Rezaiemaram, P., & Saadat, S. H. (2018). Mindfulness for female outpatients with chronic primary headaches: an internet-based bibliotherapy. *European Journal of Translational Myology*, 28(2). (in Persian)
- Wells, K. & Sorel, J. (2011). *Living with Chronic Pain: An Acceptance-Based Approach to the Therapist's Guide and the Patient's Workbook* (F. Masgarian, Trans.). Tehran: The Honorable Book.
- Zarei, A., Roghani, S., & Haghtalab, T. (2014). *Examine the Effectiveness of Group Bibliotherapy on Resilience and Life Expectancy in Cancer Adolescents of Be'sat Hospital, Hamadan City* (Master's thesis). Hamadan Azad University. (in Persian)